

Gai Inst.

3.88

Přejděme nyní k obligacím. Jejich základní rozdělení se provádí rozlišováním dvou skupin: každá obligace vzniká totiž buď z kontraktu (ze smlouvy) nebo z deliktu (z protiprávního činu).

3.89

A nejdříve se podívejme na ty, jež vznikají z kontraktu. Těch jsou pak čtyři druhy: obligace se totiž kontrahuje buď věcí, anebo slovy, anebo zápisem, anebo (pouhým) souhlasem.

3.90

Věcí se obligace kontrahuje například při poskytnutí zápůjčky. K poskytnutí zápůjčky dochází pak vlastně jen tehdy, týká-li se věcí, které vážíme, měříme (či) počítáme, jako jsou ražené peníze, víno, olej, obilí, bronz, stříbro, zlato (atd.). Tyto věci buď odpočítáním nebo odměřením nebo odvážením převádíme tak, aby se staly vlastnictvím příjemců a byly nám jednou navráceny, ne (ovšem) tytéž, ale jiné, téže podstaty. Proto se také (tomu kontraktu) říká „mutuum“ (mutuus = vzájemný), protože to, co jsem ti takto poskytl, stává se z mého tvým.

3.91

Věcí se zavazuje také ten, kdo přijal plnění nedluhu od člověka, který plnil omylem. Neboť může být kondikcí VYJDE-LI NAJEVO, ŽE MÁ POVINNOST DÁT žalován právě tak, jako kdyby přijal zápůjčku. Proto se někteří (právníci) domnívají, že nedospělec či žena, kterým by bez souhlasu poručníka byl omylem plněn nedluh, nejsou kondikcí zavázáni právě tak, jako (nejsou zavázáni) při poskytnutí zápůjčky. Ale základem tohoto druhu obligace není, jak se zdá, kontrakt, protože ten, kdo plní s úmyslem osvobodit se od závazku, chce právní vztah spíše zrušit, než jej založit.

3.92

Verbální (slovní) obligace vzniká z otázky a odpovědi, například SLIBUJEŠ DÁT? SLIBUJI, DÁŠ? DÁM, PŘISLIBUJEŠ? PŘISLIBUJI, NA SVOU ČEST PŘISLIBUJEŠ? NA SVOU ČEST PŘISLIBUJI, NA SVOU ČEST PŘIKAZUJEŠ? NA SVOU ČEST PŘIKAZUJI, UDĚLÁŠ? UDĚLÁM.

3.93

Avšak ta verbální obligace (jež vzniká pronesením slov) SLIBUJEŠ DÁT? SLIBUJI je vlastní (pouze) občanům římským, naproti tomu (všechny) ostatní jsou (obligacemi) „práva národů“ a platí proto mezi všemi lidmi, ať již občany římskými nebo cizinci. A třeba i byla slova pronesena řecky, například DÓSEIS? DÓSÓ; HOMOLOGEIS? HOLOMOGÓ; PISTEI KELEUEIS? PISTEI KELEUÓ; POIÉSEIS? POIÉSÓ – jsou přesto i tyto (obligace) mezi římskými občany platné, ovšem rozumí-li řecky. A naopak: třeba i byla slova vyslovena latinsky, jsou přesto (obligace) mezi cizinci platné, ovšem rozumí-li latinsky. Naproti tomu ona verbální obligace SLIBUJEŠ DÁT? SLIBUJI je občanům římským vlastní do té míry, že ani do řečtiny přeložena být nemůže, ač prý byla z řeckého termínu vytvořena.

3.94

Proto prý (jen) v jediném případě může být tímto slovem zavázán také cizinec, a to, otázka-li se náš císař panovníka nějakého cizího národa ohledně míru takto SLIBUJEŠ V BUDOUCNU MÍR?, anebo je-li stejným způsobem otázka položena jemu samému. Což je (ovšem) tvrzení nemálo vyumělkované, protože stali-li se co proti (takové) dohodě, nežaluje se ze stipulace (tj. z formálního slibu), ale záležitost se vymáhá právem válečným.

3.95

Pochybnosti je možno mít o tom, zda se pravoplatně zavazuje člověk, který na otázku SLIBUJEŠ DÁT? Odpoví PŘISLIBUJI nebo DÁM; či zda se pravoplatně zavazuje člověk, který na otázku PŘISLIBUJEŠ? Odpoví HOLOMOGÓ; ...

3.95a

Jsou i jiné obligace, při kterých nám závazek vzniká pronesením slov, tak ovšem, že obligace vzniká, aniž by předcházela nějaká otázka... také jestli dlužník ženy na její příkaz... příslibí (poskytnout) jako věno to, co je dlužen; jiný (člověk) se však tímto způsobem zavázat nemůže. A proto jestli chce příslibit pro ženu věno někdo jiný, musí se zavázat podle obecného práva, to je dát podle práva slib stipulujícímu (tj. tomu, kdo si dává slibovat).

3.96

Také i v jiném případě vzniká obligace (pouhým slibem), když jeden mluví a slibuje druhému, aniž by byl tážán: to je (tehdy), když propuštěnec odpřisáhl patronovi, že mu poskytne buď dar, anebo (nějaké) dávky či služby. V této situaci jsou (ovšem) výše řešení propuštěnci zavázání spíš posvátností přísahy, než (samými) slavnostními slovy. Je to také jediný případ, kdy obligace vzniká přísahou. V žádném jiném případě se lidé zajisté přísahou obligačně nezavazují, alespoň ne v právu římském. Neboť (kdybychom se ptali), co podle práva platí u cizinců, mohli bychom ze studia právních řádů jednotlivých obcí poznat, že (v různých obcích platí o přísaze) něco jiného...

3.97

Jestliže to, co stipulujeme (tj. co si dáváme slibovat), je takové povahy, že plnění není možné, je stipulace neplatná: například když někdo stipuluje, aby mu byl předán svobodný člověk, kterého pokládal za otroka, anebo (člověk) mrtvý, kterého pokládal za živého, anebo místo posvátné či zasvěcené, které považoval (za místo) práva lidského.

3.97a

Stipulace je dále neplatná rovněž tehdy, když někdo stipuluje věc, která vůbec nemůže být, například hippocentaury.

3.98

Stipulace je neplatná také (tehdy), když někdo stipuluje s takovou podmínkou, která není možná, například „jestliže by se prstem dotkl nebe“. Ale odkaz, zůstavený s podmínkou nemožnou, považují naši učitelé za závazný právě tak, jako kdyby byl zůstaven bez podmínky. Stoupenci druhé školy pokládají odkaz za zrovna tak neplatný, jako (je neplatná) stipulace. A lze opravdu sotva nalézt (nějaký) pádný důvod pro rozlišování.

Institutiones Iustiniani

3.13

Nyní přejdeme k závazkům. Závazek je právní pouto, na jehož základě jsme zavázáni něco splnit podle práva naší obce.

1. Nejzákladnější dělení závazků je na dva druhy: neboť jsou buď civilní, nebo praetorské. Civilní jsou ty, které jsou založeny zákonem, nebo stvrzeny civilním právem. Praetorské ty, které praetor vyhlásil na základě své jurisdikce, ty jsou také označovány jako honorární.

2. Další rozdělení závazků se rozpadá na čtyři druhy: jsou buď ze smlouvy, nebo jakoby ze smlouvy, nebo z protiprávního jednání, nebo jakoby z protiprávního jednání. Nejdříve pojednáme o těch, které vznikají ze smlouvy. Těch jsou také čtyři druhy: buď jsou reálné, nebo verbální, nebo literární, nebo konsenzuální. O těch pojednáme jednotlivě.